

УДК 378.22.02:17.023.36

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Наталевич Н.П.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

У статті визначається зміст і значення педагогічних технологій у процесі вивчення дисциплін культурологічного циклу. Виявлено основні підходи до викладання дисциплін культурологічного циклу та їх вплив на формування особистості. Акцентується увага на алгоритмах діяльності викладача та майбутніх культурологів в умовах модернізації освіти для забезпечення ефективної підготовки фахівців в освітньому процесі педагогічного університету. Педагогічні технології як складна, багатогранна проблема, яка розглядається в основному через призму ключових понять і механізмів, впроваджених в психолого-педагогічній теорії і практиці освіти. Розкрита структура, механізми та засоби формування педагогічних технологій в педагогічному процесі середньої та вищої освіти.

Ключові слова: педагогічні технології, фахівець культурології, дисципліни культурологічного циклу.

Постановка проблеми. Особистісний розвиток майбутнього фахівця поряд з іншими факторами здебільшого визначається діяльністю, до якої залучений студент. У зв'язку з цим усі види діяльності стають факторами, які забезпечують розвиток досвіду особистості, і, відповідно, вони повинні враховуватись у структурі змісту навчальних дисциплін культурологічного циклу. Для того, щоб майбутній фахівець розвивався, як особистість цілісно, необхідно створювати умови для залучення його до основних видів діяльності: комунікативної, інтелектуально-пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, естетико-художньої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській педагогіці поняття «педагогічна технологія» широко використовується і трактується вченими (К. Баханов, Ю. Васьков, М. Паюл, О. Савченко та ін.) як засіб управління розв'язанням дидактичних завдань, що передбачає:

- чітку постановку викладачем навчальних цілей, їх уточнення з орієнтацією на досягнення запланованих результатів;
- організацію навчання за допомогою спеціально визначених форм, методів, прийомів;
- оцінку поточних результатів;
- корекцію навчання;
- підсумкову оцінку результатів.

Педагогічна технологія є алгоритмом діяльності викладача та студента і відповідає таким критеріями:

- концептуальність;
- систематичність;
- керованість;
- ефективність;
- відтворюваність.

У сучасній навчально-методичній літературі поняття «педагогічні технології» вперше вводилося у викладацький словник (кінець 70-х – початок 80-х рр. ХХ ст.), воно було узагальнюючим синонімом довгого переліку методів, форм і способів організації та спільної діяльності викладачів та студентів.

Мета статті полягає у виявленні змісту і значення педагогічних технологій при вивченні дисциплін культурологічного циклу для забезпечення ефективної підготовки фахівців в освітньому процесі педагогічного університету.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні про педагогічні технології говорять повсюди і з метою

характеристики пріоритетних напрямів педагогічних перетворень, і з метою популяризації проблемного та розвиваючого навчання, і під час підготовки сучасної навчальної дисципліни. Лише в публікаціях кількох останніх років можна нарахувати безліч різних визначень педагогічної технології. Та оволодіння технологіями стає пріоритетним для освоєння викладацької професії, тому необхідне кожному, хто прагне підвищити й удосконалити свою педагогічну майстерність.

Науковці розрізняють поняття «технологія» та «індивідуальна майстерність викладача». На думку педагога В. Беспалько, «будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво ґрунтується на інтуїції, технологія – на науці». Творчий викладач постійно перебуває в русі: він шукає нові шляхи вдосконалення, шляхом спроб і помилок, на основі власної інтуїції й досвіду досягає певних результатів. Це, безумовно, індивідуальне мистецтво. Однак коли викладач, узагальнивши власний досвід, створює зі своїх напрацювань систему і ця система може бути доступною та можливою для використання іншими, то це вже народження технології. Технологія дозволяє педагогам скорочувати шлях до мети, допомагає економити час і сили. З іншого боку, нові часи завжди вимагають нових технологій. Технологія повинна відповідати духу часу, бути адекватною до його вимог та можливостей. Отже, сучасному педагогу для досягнення високого професіоналізму необхідно досконале знання педагогічних технологій, безперервна самоосвіта, вміння «зазирнути» в майбутнє [4, с. 34]. У сучасній науці існує багато педагогічних технологій, що базуються на різних підходах. Якщо використовувати принцип економічної науки (поділ на макрота мікроекономіку), то такий підхід дозволить розділити існуючі технології таким чином:

Макротехнології:

- принципи побудови конкретних педагогічних систем;
- методи й способи досягнення цілей;
- прогнозування результатів тощо. Наприклад: технологія профільного навчання; технологія розвиваючого навчання та ін.

Мікротехнології:

- предметні методики;
- технології розв'язання окремих дидактичних завдань (наприклад, технологія вивчення но-

вого матеріалу, технологія виконання самостійних завдань тощо);

– авторські технології.

Метою будь-якої технології є досягнення більш високого рівня навчання та виховання. Студентам – майбутнім культурологам для вироблення вміння нетрадиційно, захоплююче почати заняття викладачі пропонують гру під назвою «Інтригуючі п'ятихвилинки». Кожне семінарське та практичне заняття починається з п'ятихвилинної гри, яку готує черговий студент Його функції – швидко підготувати аудиторію до роботи та, відповідно до теми практичного заняття, виявивши максимум фантазії, тактовності, гумору, ерудиції, упродовж кількох хвилин викликати у групи інтерес до питань, які вивчатимуться на практичному занятті. Ці п'ятихвилинки повинні бути різними за змістом і формою та обов'язково враховувати індивідуальні особливості кожного студента [5, с. 57].

Однією з головних проблем сучасного навчання є формування самостійної пізнавальної діяльності студентів. Саме для розв'язання цієї проблеми дають нам поштовх існуючі активні та інтерактивні технології. Мета самостійної пізнавальної діяльності – отримувати знання самостійно на творчому рівні, тобто аналізувати їх, осмислювати, знаходити для них практичне застосування. А для цього необхідно оволодіти цілим комплексом знань і вмінь, які приведуть до розв'язання навчальних завдань. Сучасні вимоги високої результативності навчання сприяють розробці багатьох різноманітних за формою та змістом шляхів оптимальної організації навчальної діяльності.

Кожен викладач, знайомлячись з розробками численних технологій, знаходить для себе цілком відомі прийоми. Досвідчені педагоги використовують «мозкові штурми», тренінги, конференції, і багато інших традиційних і нетрадиційних форм роботи та способів організації навчальної діяльності.

Будь-який технологічний прийом, що використовується на практичному занятті, має бути доцільним. Отже, під час вивчення різних тем слід застосовувати різні прийоми. У той же час ефективність кожного прийому залежить від його умілої організації, яку можна виробити лише за умови неодноразового використання певної технології. Реалізувати технології в практичній діяльності викладача дають можливість різноманітні прийоми, які створюють умови для самореалізації та розвитку майбутніх фахівців [6, с. 27].

Виховний потенціал змісту дисциплін культурологічного циклу пов'язаний, перш за все, з його світоглядним характером, зі специфікою мистецтва створювати цілісну картину світу в яскравих чуттєвих образах, безпосередньо звернених до почуттів та емоцій людини. В результаті освоєння курсу основи художньої культури відбувається залучення студентів до етичних і естетичних цінностей національної та світової культури, формуються вищі естетичні цінності, розвивається толерантне ставлення до світу, актуалізується здатність сприймати свою національну культуру як невід'ємну складову культури світової і в результаті більш якісно оцінювати її унікальність і неповторність. Виховний характер дисциплін

культурологічного циклу полягає в умінні засвоювати класичну спадщину і сучасну культуру, що дозволяє успішно адаптуватися в сучасному світі, вибирати індивідуальну модель культурного розвитку, організовувати особисте дозвілля і самостійну художню творчість [7, с. 102].

Викладання дисциплін культурологічного циклу, наприклад дисципліни «Основи художньої культури», базується на безпосередньому спілкуванні з мистецтвом, тому важливим принципом викладання є принцип наочності. Як показує досвід, найбільш ефективними засобами наочності є репродукції. З ними можна працювати на всіх етапах лекційних і семінарських занять.

Всі теми курсу, так чи інакше, пов'язані між собою. Викладач має чітко бачити спільність матеріалу даної теми з іншими, близькими їй за змістом. Для цього потрібно враховувати внутрішню дисциплінарні зв'язки, які бувають двох типів. Ретроспективні – зв'язки даної теми з раніше викладеними, перспективні зв'язки – з тими, які ще належить викласти. Особливо значимі ретроспективні зв'язки з так званими вступними темами, які передбачають виклад великого і важливого теоретичного матеріалу. Наприклад, перша лекція присвячується поняттю мистецтва та особливостям класифікації видів мистецтва. В ході розкриття наступних тем матеріал постійно поглиблюється і уточнюється, вивчаючи етапи розвитку світового мистецтва з використанням класифікації мистецтв за жанрами і формами. Перспективні зв'язки поступово підводять студентів до вивчення нового матеріалу. Вони формують у майбутніх фахівців уявлення про цілісність історико-культурного процесу, незважаючи на великі відмінності окремих його етапів [5, с. 56].

Курс «Основи художньої культури» носить інтегративний характер і тісно пов'язаний з такими культурологічними дисциплінами, як історія мистецтва, історія світової культури, історія української культури. Все це дозволяє встановити численні міжпредметні зв'язки. Знання міжпредметних зв'язків з історією мистецтва важливо тому, що події культурного життя розгорталися на тлі широких історичних процесів, були інспіровані ними, отже, відображають їх. Максимальне виявлення і вміле використання міжпредметних зв'язків дозволить підвищити ефективність навчальної роботи, уникнути непотрібного дублювання. При цьому не слід зводити інтеграцію до рівня простих ілюстрацій. Важливо проводити паралелі на рівні ідейної, ідеологічної, світоглядної спільності, зберігаючи специфіку мови мистецтва, як в цілому, так і за видами мистецтва. З огляду на світоглядний характер дисципліни, рекомендується використовувати як традиційну аудиторну, так і поза аудиторні види діяльності, розраховані на розширення кругозору студентів [7, с. 45].

Основи художньої культури – дисципліна, значна частина якої становить інформаційний блок. Форми роботи з інформацією можуть бути різні. Можна виділити два основних підходи: інформаційно-пізнавальний і образно-емоційний. Обидва підходи доповнюють один одного і однаково важливі. Лекційні та практичні заняття можуть складатися з модулів, які розглядають мистецтво в різних площинах. Занурюючи сту-

дентів у різні види мистецтва під час занять, можна змінювати характер цих модулів. Переваги такої системи в тому, що кожне заняття виявляється не схожим на інше. Студенти знайомляться зі стилями в мистецтві, вивчають нові терміни, обговорюють побачене і почуте з викладачем і одногрупниками. Потім студенту пропонується розглянути серію репродукцій і висловити своє враження від побаченого. Також пропонується прослухати будь-який класичний твір і зрозуміти, що виражає ця музика, які вона викликає асоціації, і що композитор хотів висловити в ній. Надалі студенти записують, обговорюють висловлювання великих філософів, письменників, учених різних часів і народів. Обговорюючи їх і дискутуючи з приводу цих висловлювань, майбутні фахівці виробляють свій погляд на світ, життя. І, нарешті, по репродукціях студенти знайомляться з шедеврами і здають залік, екзамени за підсумками семестру чи року і так далі [5, с. 47].

В якості ключового поняття використовується категорія художньої системи – історично обумовлений тип художнього світовідчуття. Історія художньої культури розкривається як процес виникнення, взаємовпливу і зміни художніх систем. Даний курс має інтегративний характер. Він передбачає вивчення ряду історичних питань, розглядаючи з точки зору культурно-історичного значення явище, діяча, твір мистецтва.

Використання інформаційних технологій – необхідна умова для сучасного освітнього процесу, коли головним стає трансляція фундаментальних знань на розвиток творчих здібностей, створення можливостей для реалізації потенціалу особистості. Віртуальний світ близький і цікавий сучасним студентам, тому робота над створенням слайд-фільмів, презентації виконуються з бажанням, великою зацікавленістю і сприяє актуалізації знань, розширенню культурного простору майбутнього фахівця. Крім того, творчі завдання з використанням інформаційно-комунікативних технологій допомагають розвитку багатьох загальнонавчальних навичок: відбору матеріалу відповідно до теми і мети, порівняльного аналізу, угруповання матеріалу, публічної презентації результату роботи. Розробка власних навчальних медіаматеріалів дає додаткову можливість активно здобувати знання, мобільно використовувати отримані раніше навички з різних сфер діяльності, реалізовувати свій творчий потенціал.

На жаль, викладачі часто забувають про те, що предмети мистецтва – це не психолого-педагогічні предмети, а розвиваючі. Знання, уміння, навички – це засіб, а не мета дисциплін культурологічного циклу. Метою ж є духовний розвиток особистості студента.

Для саморозвитку майбутнього фахівця найважливішим має бути розвиток внутрішнього світу, почуттів і емоцій. Надзвичайно важливий вплив мистецтва на неусвідомлені пласти людської психіки, на підсвідомість і надсвідомість. При цьому воно (мистецтво) непомітно, ненав'язливо і в той же час активно формує ставлення людини до світу [6, с. 87].

Для цього викладач, під час викладання дисциплін культурологічного циклу, має створи-

ти такий психологічний клімат, при якому все різноманіття психічних станів (емоційний, волевільний і інтелектуальний) регулювався б сприятливим впливом, зцілював, надавав сили, одухотворював мистецтвом.

Сучасна епоха характеризується зростанням обсягу інформації та комунікативних зв'язків, що, як наслідок, породжує фрагментарність сприйняття світу. При правильному методичному підході до викладання дисциплін культурологічного циклу у студента має сформуватися цілісна картина світу, а не її фрагменти. У зв'язку з цим важливо, щоб інформація, яку викладач використовує в електронній презентації, була підпорядкована художньо-педагогічній і моральній ідеї заняття, а не ідеї накопичення знань з тієї чи іншої галузі мистецтва.

Дисципліни культурологічного циклу необхідні для того, щоб познайомити студентів з основними шедеврами художньої культури, біографіями її творців, історією художніх стилів і т.д. Такий підхід можна умовно позначити як знаннево-орієнтований. Його прихильники віддають перевагу трансляції інформації від викладача до студента (можливо, в дуже яскравій і такій, що добре запам'ятовується формі). Інший, менш поширений, підхід до викладання дисциплін культурологічного циклу – особистісно-орієнтований. Його прихильники виходять з розуміння світової художньої культури як унікального педагогічного засобу розвитку особистості студента, становлення його ключових компетенцій. Мистецтвознавча інформація в контексті цього підходу – лише допоміжний матеріал для розвитку майбутнього фахівця, а підручники та навчальні посібники – базові інструменти організації самостійної продуктивної діяльності студентів.

Говорячи про застосування нових технологій при вивченні дисциплін культурологічного циклу, хочеться відзначити, що як і будь-який засіб, комп'ютер не є вирішенням всіх педагогічних завдань, більш того, з його застосуванням пов'язані інколи проблеми. Виходячи з цільової спрямованості дисциплін культурологічного циклу, впливає те, що педагогу необхідно розумно, методично грамотно застосовувати комп'ютерні засоби навчання на своїх заняттях і не забувати приділяти увагу музиці як виду мистецтва. А значить, повинна звучати, перш за все, «жива» музика, а не розмови про неї (причому, розмови далеко не про почуття, народжені в процесі слухання і виконання). Педагог часто забуває про специфіку музики, як виду мистецтва, а, отже, не виходить з особливостей музично-художньої діяльності, зміст якої є створення художніх образів, внутрішній духовний діалог з композитором, завдяки чому відбувається проникнення в суть музики і головне – в самого себе [7, с. 104].

В даний час гостро постає проблема реалізації ідей розвиваючого навчання, зокрема, комп'ютер, який використовується у підготовці до заняття і його проведенні, має допомагати в реалізації, перш за все, методів не словесно-інформативних, а активно-творчих, що впливають з природи самого мистецтва. Тільки активно-творчі, розвиваючі методи допоможуть зробити так, щоб мистецтво було не відчужене від особистості, а стало частиною її душі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна стверджувати, що використання педагогічних технологій та накопичений значний досвід викладання дисциплін культурологічного циклу сприятиме творчому становленню, формуванню світосприйняття та розвитку

професійної компетентності майбутнього фахівця культурології. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці системи педагогічних технологій для підготовки майбутнього фахівця культурології, зокрема щодо формування його професійної компетентності у вищій школі.

Список літератури:

1. Лекції з педагогіки вищої школи: Навчальний посібник / За ред. В. І. Лозової. – Харків: «ОВС», 2006. – 496 с.
2. Бойко А. М., Кравченко Л. М. Освітній менеджмент як засіб формування педагогічної культури // Культуролог: альманах / Кафедра культурології ПНПУ імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2008. – № 1. – 186 с.
3. Сохань Л. В. Життєва компетентність особистості / Сохань Л. В., Сохань І. В., Несен Г. М. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
4. Селевко Г. К. Сучасні освітні технології / Г. К. Селевко. – М.: 2002 – 255 с.
5. Флієр А. Я. Культурологія для культурологів: Навч. посіб. – М.: Академічний проект, 2000.
6. Чупрасова В. І. Сучасні технології в освіті / В. І. Чупрасова: Видавничий дім «ДВР», 2004 – 154 с.
7. Еренграсс Б. А., Арсеньєв В.Р., Воробйов Н. Н. Світова художня культура: Навч. посібник для студ. вузів: У 2 т. Т. 2. – М.: Вища школа, 2005.

Наталевич Н.П.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко

ПРИМЕНЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ДИСЦИПЛИН КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО ЦИКЛА

Аннотация

В статье определяется содержание и значение педагогических технологий в процессе изучения дисциплин культурологического цикла. Выявлены основные подходы к преподаванию дисциплин культурологического цикла и их влияние на формирование личности. Акцентируется внимание на алгоритмах деятельности преподавателя и будущих культурологов в условиях модернизации образования для обеспечения эффективной подготовки специалистов в образовательном процессе педагогического университета. Педагогические технологии как сложная, многогранная проблема, которая рассматривается в основном через призму ключевых понятий и механизмов, внедренных в психолого-педагогической теории и практике образования. Раскрыта структура, механизмы и средства формирования педагогических технологий в педагогическом процессе среднего и высшего образования.

Ключевые слова: педагогические технологии, специалист культурологии, дисциплины культурологического цикла.

Natalevych N.P.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

APPLICATION THE EDUCATIONAL TECHNOLOGY IN THE STUDY OF CULTURAL SCIENCE DISCIPLINE

Summary

This article defines the meaning and significance of the pedagogical technologies of future cultural studies experts under the conditions of modernizing the education to ensure effective training of specialists in the educational process of the Pedagogical University. Current modernization processes in the education system, characterized by increasing democratization and humanization of educational space actualize the problem of forming a complete human being, development of intellectual, emotional and sensual, individual creativity, from the first stages of entering in the educational environment. Pedagogical technologies as a complex, multifaceted problem that is seen mostly through the prism of key concepts and mechanisms inculcated in psycho-pedagogical theory and practice of education. Revealed the structure, mechanisms and means forming pedagogical technologies in the pedagogical process of secondary and higher education.

Keywords: pedagogical technologies, training of cultural studies experts, cultural science discipline.